

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw A. Oppers
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Utrecht, 21 januari 2019
Kenmerk: 2019/01/18/6034

Betreft: advies praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg (GTL)

Geachte mevrouw Oppers,

In uw brief van eind mei 2018 (met kenmerk 1357986) vraagt u de VO-raad om mede namens Stichting Platforms VMBO (SPV), Platform-TL en het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) tot een gedragen advies te komen over de invulling van een praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg (GTL), waarin de gemengde leerweg (gl) en de theoretische leerweg (tl) worden samengevoegd tot één leerweg. Met deze brief geven wij graag gehoor aan dit verzoek.

In dit briefadvies geven we allereerst een korte schets van de aanleiding van deze adviesaanvraag (1) gevolgd door de aanpak om tot het advies te komen (2) en algemene bevindingen op basis van de door ons ondernomen activiteiten om tot een gedragen advies te komen (3). Vervolgens brengen we ons advies uit over de gewenste invulling van de praktijkgerichte component, de kaders waarbinnen dit vormgegeven kan worden en de gewenste plek in het curriculum (4). In de uitwerking van het advies nemen we verder de door u in uw brief genoemde punten en vragen als richtinggevend kader. Tot slot doen wij ook een voorstel voor vervolgstappen bij de opvolging van ons advies (5).

1. Aanleiding

Binnen het programmaplan Sterk beroepsonderwijs is de ambitie uitgesproken dat onderwijs, overheid en arbeidsmarktpartijen in de periode 2017-2021 gezamenlijk uitvoering geven aan het versterken van de beroepskolom vmbo-mbo en de totstandkoming van krachtig beroeps- onderwijs. Een van de drie programmalijnen is de ontwikkeling van een nieuwe leerweg in het vmbo. In deze programmalijn worden de gl en de tl samengebracht in één leerweg waarin iedere leerling onderwijs volgt met een praktijkgerichte component. Hiermee wordt beoogd dat alle vmbo-leerlingen in een praktijkgerichte context kennis en vaardigheden aanleren waarbij ze zich tegelijkertijd oriënteren op verschillende sectoren en beroepsmatige contexten. Doel hiervan is de

aansluiting op het vervolgonderwijs in mbo of hbo (via de havo) te verbeteren. Door de leerwegen samen te voegen wordt bovendien de herkenbaarheid van het vmbo verbeterd en de bestaande verwarring over de waarde van diploma's van de gl, tl en mavo verkleind. Verwacht wordt dat deze verandering op de langere termijn zal bijdragen aan het verkleinen van de kloof tussen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs in ons stelsel. Op het eindpunt van deze programmalijn volgen alle leerlingen in de nieuwe leerweg praktijkgericht onderwijs, ongeacht hun doorstroomwensen.

De VO-raad staat positief ten opzichte van het samengaan van de gl en de tl in één nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component voor alle leerlingen. Dit voorjaar hebben SPV, SLO en Platform-TL een beschrijvende inventarisatie uitgevoerd naar huidige voorbeelden van een praktijkgerichte component in de gl en tl. Deze inventarisatie heeft duidelijk laten zien dat scholen ook hun tl-leerlingen praktijkgericht onderwijs bieden in aanvulling op theoretisch onderwijs en dat dit leerlingen motiveert. TL-leerlingen zijn in tegenstelling tot gl-leerlingen nu nog afhankelijk van de school of ze onderwijs kunnen volgen dat is verrijkt met een dergelijke component. Als vervolg op de bevindingen uit deze inventarisatie heeft u de VO-raad verzocht om mede namens de andere partijen (SPV, SLO en Platform-TL) op uiterlijk 31 december 2018 tot een gedragen advies te komen over de invulling van een praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg.

2. Aanpak

De feitelijke eerste stap om tot een advies te komen is de voornoemde inventarisatie zoals die voorjaar 2018 is uitgevoerd. Vervolgens hebben in de periode juli t/m december 2018 vertegenwoordigers van de genoemde organisaties onder regie van de VO-raad in een werkgroep nauw samengewerkt aan de totstandkoming van dit advies. In de beginfase van ons adviestraject is een eerste poging gedaan een aantal scenario's te ontwikkelen. Het was echter naar de mening van de hierbij betrokken organisaties nog te vroeg om hieraan verdere uitwerking te geven. Besloten is om eerst meer inzicht te krijgen in de visie van docenten, schoolleiders en bestuurders over de gewenste invulling van de praktijkgerichte component en vervolgens mogelijke uitvoeringsvarianten te benoemen. Hiertoe zijn in de maanden september en oktober 2018 door de werkgroep consultatiegesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van verschillende stakeholders van het vmbo (in willekeurige volgorde):

- MBO Raad
- AOC Raad
- SBB
- Ouders & onderwijs
- Havo-platform
- LAKS
- Curriculum.nu

- VO-raad
- Platform-TL
- Stichting Platforms VMBO, inclusief de Landelijke Vereniging Vakcolleges.

De gesprekken vonden plaats aan de hand van een gespreksleidraad. De bevindingen uit deze gesprekken zijn beschreven in een 'startdocument' waarin de wensen en ideeën voor de invulling van de praktijkgerichte component zijn geschetst.

Vervolgens is in de periode november en december 2018 een viertal conferenties georganiseerd met en voor leidinggevenden en docenten in het vmbo met als doel te komen tot een verdere aanscherping van de wensen en ideeën. Aan deze conferenties hebben in totaal 351 onderwijsvertegenwoordigers (leraren, decanen, teamleiders en schoolleiders) deelgenomen. In rondetafelgesprekken hebben zij onder leiding van tafelvoorzitters en aan de hand van een gespreksleidraad hun wensen en ideeën kenbaar kunnen maken. De uitwisselingen met de verschillende stakeholders en een groot aantal onderwijsvertegenwoordigers hebben ons waardevolle inzichten gebracht voor ons advies over de gewenste invulling van de praktijkgerichte component. Vanwege het grote belang van een gedragen advies hebben wij de adviesbrief in verschillende conceptversies aan de besturen van de bij het advies betrokken partijen voorgelegd voor feedback.

Op basis van voorgenoemde stappen is dit advies tot stand gekomen, waaraan de SPV, het Platform-TL en de VO-raad hun akkoord hebben gegeven.

3. Algemene bevindingen

De consultatiegesprekken en rondetafelgesprekken tijdens de conferenties nodigden uit tot de beoogde uitwisseling van inzichten over de invulling van een praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg. De mogelijkheid om input te leveren en ervaringen uit de eigen onderwijspraktijk te delen werd gewaardeerd en voorzag onmiskenbaar in een behoefte. Wat opviel is dat zowel de vertegenwoordigers die we gesproken hebben tijdens de consultatiegesprekken als veel (tl-)scholen echt aan het begin staan van het denken over een nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component. Het is daarbij voor de scholen, ongeacht of ze ook nu al het onderwijs invullen met praktijkgerichte elementen of vakken, over het algemeen lastig om los te komen van de eigen, op dit moment bestaande situatie.

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat zowel uit de consultatiegesprekken als uit de conferenties duidelijk is geworden dat er groot draagvlak is voor het samenvoegen van de gl en tl in een nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component voor alle leerlingen, ongeacht hun doorstroomwensen. Dit betekent niet dat er bij alle betrokkenen al duidelijke beelden bestaan over wat een praktijkgerichte component behelst en hoe dit in de praktijk zijn beslag kan krijgen. Wel gaf men aan een voorkeur te hebben voor het gebruikmaken van of aansluiten bij bestaand aanbod zoals: de beroepsgerichte profiel- en keuzevakken en het vak Technologie en Toepassing (T&T). In deze programma's ligt de nadruk op het ontwikkelen van algemene en beroepsgerichte vaardigheden, LOB en het werken in realistische, herkenbare en levensechte contexten. De

praktijkgerichte component zou bij voorkeur een 'zelfstandige', herkenbare plaats moeten krijgen in het curriculum van de leerlingen, vergelijkbaar met de avo-vakken. In het verlengde daarvan vindt men ook dat de praktijkgerichte component, eveneens vergelijkbaar met de avo-vakken, moet meewegen in de slaag/zak-regeling van de nieuwe leerweg. Hierbij wordt een sterke voorkeur uitgesproken voor de praktijkgerichte component als schoolexamenvak (SE-vak) en kiest men nadrukkelijk niet voor de afsluiting in de vorm van een centraal examen (CE of CSPE). Voorts wordt bij de invulling van de praktijkgerichte component groot belang gehecht aan keuzemogelijkheden voor zowel de scholen als de leerlingen. Een CE wordt daarbij als belemmerend ervaren en niet passend bij examenvormen voor algemene vaardigheden in een praktijkgerichte en levensechte context. Als laatste werd geconstateerd dat de Ausgangssituatie van scholen sterk van elkaar verschilt: van gl-scholen die al sinds jaar en dag een beroepsgericht programma aanbieden tot tl-scholen die nog aan de start staan van een dergelijke ontwikkeling.

4. Advies

De totstandkoming van ons advies is gebaseerd op de bevindingen uit de consultatiegesprekken en rondetafelgesprekken in de conferenties. De onderhavige adviesbrief is in nauwe samenwerking met alle partijen opgesteld en in verschillende ronden voorzien van feedback hetgeen heeft geresulteerd in het huidige door alle partijen gedragen advies voor de invulling van een praktijkgerichte component van de nieuwe leerweg. Het advies is puntsgewijs verwoord op basis van de vragen uit uw brief. We benadrukken dat de punten van het advies uitdrukkelijk in onderling verband en samenhang moeten worden gezien.

Curriculum

- A. *Richt een nieuwe leerweg in waarin de gl en tl worden samengevoegd. Belangrijk onderdeel van de nieuwe leerweg is de praktijkgerichte component die geldt voor alle leerlingen, ongeacht hun doorstroomwens. Centraal in de praktijkgerichte component staan algemene vaardigheden, die ontwikkeld worden in verschillende praktijkgerichte, beroepsgerichte en daarmee levensechte contexten. De set van vaardigheden kan samengesteld worden uit de kern van de beroepsgerichte programma's en de inhoud van het programma T&T. Daarbij kan de notitie over brede vaardigheden van curriculum.nu ook betrokken worden. Het programma van de nieuwe leerweg bestaat voor alle leerlingen uit zes avo-vakken, de verplichte vakken Maatschappijleer, CKV en LO en de praktijkgerichte component. We adviseren om de huidige eis van het aantal verplichte vakken in het 3^e leerjaar van het vmbo te laten vervallen.*

Onder docenten, leidinggevenden en besturen is breed draagvlak voor een programma dat bestaat uit een set van vaardigheden en de mogelijkheid voor alle leerlingen om deze te ontwikkelen in een praktijkgerichte, beroepsgerichte en levensechte context. Volgens de stakeholders verbetert de ontwikkeling van deze vaardigheden de doorstroom naar mbo én havo. In met name de huidige tl krijgt de ontwikkeling van vaardigheden onvoldoende aandacht terwijl deze in het vervolgonderwijs belangrijk zijn. Het werken met opdrachten in levensechte contexten geeft leerlingen de mogelijkheid beelden te

vormen van verschillende beroepen of beroepenvelden, wat hen helpt een goede keuze te maken voor het vervolg van hun opleiding. LOB wint hierdoor aan betekenis en is daarom ook onlosmakelijk verbonden aan de praktijkgerichte component.

Wij adviseren om bij de invulling van de praktijkgerichte component gebruik te maken van (delen van) bestaande examenprogramma's in het vmbo. Om tot de verdere uitwerking en concretisering van 'de set van' vaardigheden te komen, heeft SLO in november 2018 als eerste stap een inventarisatie gemaakt van bestaande beschrijvingen. Wij adviseren om hieraan vervolg te geven en in samenspraak met het scholenveld tot een set van vaardigheden te komen met voor het scholenveld duidelijke en passende formuleringen. Gelet op de dringende behoefte van met name (tl-)scholen, die weinig of geen ervaring hebben met een praktijkgerichte component in hun onderwijs, adviseren wij u de vaardigheden te laten voorzien van voorbeeldmatige uitwerkingen. Verder achten wij het van belang dat vervolgopleidingen ook bij de verdere uitwerking van de set van vaardigheden worden betrokken.

De keuze voor zes (avo-examenvakken) + één (praktijkgerichte component) is mede ingegeven met het oog op het invoeren van een toelatingsrecht vmbo-havo. Een dergelijke keuze in het huidige curriculum biedt in onze optiek de meeste waarborgen voor een succesvolle doorstroom naar zowel het havo als het mbo.

Het is tot slot van belang om bij de invulling van de praktijkgerichte component de samenhang te bewaken met de onderwijsprogramma's van de basisberoepsgerichte en de kaderberoepsgerichte leerweg. Niet alleen voor een succesvolle doorstroom binnen het vmbo maar ook voor de beeldvorming en de positionering van het vmbo in het onderwijsstelsel.

Uitvoeringsvarianten

- B. *Zorg dat de praktijkgerichte component een betekenisvolle en herkenbare plaats in het curriculum krijgt en dat maatwerk mogelijk is, zodanig dat scholen kunnen kiezen hoe de praktijkgerichte component in hun school wordt vormgegeven. Daarbij is het zo dat ook leerlingen keuzemogelijkheden moeten hebben bij het invullen van hun praktijkgerichte component. De systematiek van de beroepsgerichte vakken en van het vak T&T voorziet in dergelijke keuzemogelijkheden. Ook schooleigen invulling is mogelijk mits die aan de landelijke kaders van de praktijkgerichte component voldoen.*

Eerder is vastgesteld dat er onder docenten, leidinggevenden en bestuurders weinig discussie is over de wenselijkheid van de praktijkgerichte component waarin een set van vaardigheden centraal staat. De praktijkgerichte en levensechte contexten waarin de leerlingen de set van vaardigheden ontwikkelen kunnen per school variëren. Er zal daarbij voldoende recht moeten worden gedaan aan de oriënterende en voorbereidende functie van het vmbo en met daarbij LOB als integraal onderdeel van de opleiding. Daarmee wordt het samenwerken met mensen van buiten de school (bijvoorbeeld uit het

vervolgonderwijs, bedrijven en instellingen) niet alleen ‘nice to have’ maar ook een ‘need to have’.

Om een praktijkgerichte component volledig tot zijn recht te laten komen en de doelen voor iedere leerling te realiseren, is het volgens de scholen belangrijk dat hiervoor substantieel tijd wordt gereserveerd in het onderwijsprogramma van hun leerlingen. De omvang van de praktijkgerichte component zou vergelijkbaar moeten zijn met die van een avo-vak, wat neerkomt op een dagdeel per week in het derde en vierde leerjaar van het vmbo. De praktijkgerichte component behoeft een herkenbare plaats in het onderwijsprogramma en op het lesrooster van de leerlingen.

Zoals aangegeven kunnen de beroepsgerichte programma's en het programma T&T prima dienen als kader voor de vormgeving van de praktijkgericht component. Hierbij willen we nog wel twee aandachtspunten meegeven. Ten eerste zal goed gekeken moeten worden welke programmaonderdelen (beroepsgerichte profiel- en keuzevakken) uit de beroepsgerichte programma's geschikt zijn voor toepassing binnen de nieuwe leerweg en welke niet. Hiervoor zal een set van criteria ontwikkeld moeten worden. Het gegeven dat de systematiek van de beroepsgerichte vakken een van de uitvoeringsvarianten is, impliceert dat huidige gl-scholen een praktijkgerichte component kunnen invullen op een vergelijkbare wijze zoals dat nu gebeurt. Daarbij is vanzelfsprekend wel de eis dat ze daarmee voldoen aan de (nieuwe) kaders die gelden voor de nieuwe leerweg.

Ten tweede adviseren wij het programma T&T nader uit te werken en van voorbeelden te voorzien voor de sectoren Zorg & Welzijn, Groen en Economie. Daar is, zoals wij hebben vastgesteld, behoefte aan.

De invoering van een praktijkgerichte component roept mogelijk (nieuwe) vragen op over het toegestane aanbod (licenties) van scholen, bijvoorbeeld voor de vmbo-scholen die onderdeel zijn van een AOC. Ook hiervoor moet aandacht zijn in het vervolgtraject.

Toetsing, examinering, slaag-/zakregeling en stelselimplicaties

- C. *De praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg is een verplicht onderdeel dat met een schoolexamen (SE) wordt afgesloten en dat, wat zwaarte en belangrijkheid betreft, een vergelijkbare positie heeft als de bestaande avo-vakken. Dit impliceert dat er geen centraal examen (CE of CSPE) wordt ingevoerd voor de praktijkgerichte component.*

De praktijkgerichte component kan op verschillende manieren worden ingevuld. Verschillend omdat scholen verschillende varianten kunnen kiezen, en verschillend omdat leerlingen binnen de praktijkgerichte component keuzemogelijkheden hebben. Wij vinden een vorm van centrale examinering niet passend, omdat examinering inhoudelijk nauw moet aansluiten bij het uitgevoerde onderwijs. Aangezien er in onze optiek geen sprake kan zijn van centrale examinering dient er op een andere wijze aandacht te zijn voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering. Dat zou bij voorkeur niet alleen aan de individuele school moeten worden overgelaten maar vormgegeven kunnen worden in een

systeem waarin de afsluitende toetsing gezamenlijk ontwikkeld en beoordeeld wordt in samenwerking met spelers in de regio, zoals havo-scholen, mbo-instellingen of bedrijven en instellingen. Een dergelijke systematiek behoeft nadere uitwerking.

Wat de vorm van toetsing betreft is geconstateerd dat in het huidige onderwijs al vormen worden gebruikt die goed aansluiten bij een praktijkgerichte component in het vmbo: profielwerkstuk, proeve van bekwaamheid, grote integrale eindopdracht, portfolio, dossiervorming en –beoordeling en dergelijke.

De meerderheid van de mensen met wie wij gesproken hebben zien de praktijkgerichte component als aparte entiteit en niet als geïntegreerd onderdeel in de examenprogramma's van de avo-vakken. Bij zo'n geïntegreerde vorm bestaat het gevaar dat de praktijkgerichte component onvoldoende herkenbaar is en daarmee het risico dat er geen of onvoldoende aandacht aan wordt besteed.

D. *Positioneer de praktijkgerichte component in het profieldeel van de nieuwe leerweg.*

Over de vraag waar de praktijkgerichte component onderdeel van dient te zijn, van het gemeenschappelijk, het profiel- of het keuzedeel, is weinig discussie. Wij hechten duidelijk veel belang aan de praktijkgerichte component en zien deze daarom bij voorkeur als onderdeel van het profieldeel.

Bij de verdere uitwerking van de nieuwe leerweg wordt duidelijk wat de invoering van de praktijkgerichte component betekent voor de preambule zoals die nu is opgenomen in de examenprogramma's van alle avo-vakken voor het vmbo.

Het is van belang om in de nieuwe leerweg tot betekenisvolle profielen te komen waarbij zoveel mogelijk aansluiting gezocht moet worden bij de beroepsgerichte leerwegen en LOB. Als de praktijkgerichte component als apart curriculumonderdeel wordt uitgewerkt conform dit advies, dan kan de bestaande vakkenstructuur van de gl en de tl de basis vormen voor de nieuwe leerweg. In de huidige fase is het echter nog te vroeg om concrete uitspraken te doen over de impact op de vak- en profielstructuur.

Vanzelfsprekend kan dit ook niet los worden gezien van de curriculumherziening voor het funderend onderwijs die nu wordt voorbereid.

E. *Ontwikkel een vergelijkbare praktijkgerichte component voor het havo.*

Hoewel dit niet primair de focus is van deze adviesopdracht, is in de consultatie-gesprekken en tijdens de conferenties veelvuldig aangegeven dat het invoeren van een praktijkgerichte component in het vmbo ook voor het havo zeer wenselijk is. De leerlingenpopulatie van de gl/tl en het havo verschillen niet veel van elkaar en vraagstukken die spelen binnen havo-scholen vertonen veel gelijkenis met die binnen gl/tl-scholen. Er zijn bovendien al verschillende voorbeelden van (vak-)havo-scholen die het onderwijsprogramma afstemmen op de behoefte van de leerlingen aan het leren vanuit de praktijk en het onderwijsprogramma verrijken met bijvoorbeeld praktische

techniek. Wanneer beide schoolsoorten een vergelijkbare praktijkgerichte component hebben, zou dit bevorderlijk kunnen zijn voor de doorstroom vmbo-havo.

U heeft ons ook gevraagd om in ons advies aandacht te besteden aan de impact op de organisatie en uitvoering van het onderwijs. Hieronder vindt u puntsgewijs waarmee bij de invoering van de praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg rekening moet worden gehouden.

De impact op bevoegdheden

Afhankelijk van de precieze keuze voor uitvoeringsmogelijkheden wordt duidelijker wat de praktijkgerichte component vraagt van docenten (én de teams). We vinden het van groot belang dat, welke systematiek er ook zal zijn, er geen sprake is van een sterk rigide en 'dichtgetimmerd' systeem. Dit geldt voor met name de huidige tl-/mavoscholen, maar ook scholen met bestaande beroepsgerichte afdelingen hebben ruimte nodig om met de huidige docenten tot een goed programma-aanbod met een praktijkgerichte component te komen dat zij kunnen en mogen aanbieden. Een systeem met teambevoegdheden lijkt ons zeker een wenselijke en begaanbare route. Sluit wat dit thema betreft aan bij de huidige ontwikkelingen waarbij er gewerkt wordt aan een toekomstverkenning van het bevoegdheidsstelsel.

De impact op onderwijstijd

De totale omvang van de onderwijstijd blijft zoals die nu is. Het programma van de nieuwe leerweg gaat in onze optiek, zoals hierboven aangegeven, bestaan uit zeven vakken (zes plus één) waarin examens worden gedaan, aangevuld met de drie verplichte vakken (Maatschappijleer, CKV en LO). Er is geen verplichte lessentabel en daarmee ook geen verplichte hoeveelheid lestijd voor de praktijkgerichte component. Dit is mede ingegeven door de wens meer maatwerk aan leerlingen te kunnen bieden. Om houvast te bieden aan scholen en leraren hanteren we een richtlijn wat de omvang van de praktijkgerichte component betreft. Zoals eerder aangegeven is dat een dagdeel per week in het derde en vierde leerjaar van het vmbo.

De impact op leermiddelen en uitvoering

Over deze thema's is tijdens de consultatiegesprekken en tijdens conferenties relatief weinig gezegd en opgehaald. Dit kan verklaard worden uit het feit dat er eerst meer duidelijkheid dient te zijn over 'het hoe en wat' willen er beelden kunnen ontstaan over de effecten daarvan op leermiddelen en uitvoering.

Wat wel duidelijk is geworden is dat de scholen door de komst van een praktijkgerichte component (meer) moeten gaan samenwerken met externen. Bedrijven, instellingen en het vervolgonderwijs zullen actief betrokken moeten worden bij het onderwijs van alle vmbo-leerlingen, door bijvoorbeeld:

- mensen van buiten de school in te brengen, bijvoorbeeld als gastdocent;
- levensechte opdrachten uit bedrijven en instellingen in school te laten uitvoeren;
- levensechte opdrachten in bedrijven en instellingen te laten uitvoeren;

- afsluitende opdrachten uit te voeren en te laten beoordelen in bedrijven en instellingen;
  - onderdelen van het onderwijs te laten volgen bij een mbo-instelling.
- Vooraf tl-scholen hebben tot dusver nog weinig ervaring opgedaan in de samenwerking met externe partijen in de regio en zullen hierbij mogelijk ondersteund willen worden.

De impact op financiën

Het toevoegen van een praktijkgerichte component aan de nieuwe leerweg gl/tl voor alle leerlingen brengt onmiskenbaar extra kosten met zich mee voor scholen; kosten die samenhangen met de invoering (incidenteel van aard) én de uitvoering (structureel van aard) van de praktijkgerichte component.

Tijdens de consultatiegesprekken en de conferenties is aangegeven dat "als we iets nieuws toevoegen er ook iets tegenover moet staan". Het implementeren van een nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component zal het nodige vragen van scholen en docenten. Het ontwikkelen van leermaterialen en opdrachten, het opbouwen en onderhouden van een netwerk met externen, het noodzakelijk bij- en omscholen van docenten zijn voorbeelden van opdrachten waar scholen zich voor geplaatst zullen zien. Daar is tijd en ruimte, en dus ook geld, voor nodig. In hoeverre er geld nodig is voor outillage, praktijklokalen e.d. is op dit moment moeilijk aan te geven. Ten eerste omdat daarvoor een verdere en meer concrete uitwerking van de praktijkgerichte component nodig is en ten tweede omdat daar in de huidige fase moeilijk algemeen geldende uitspraken over te doen zijn. De situatie zal sterk verschillen van school tot school. Hierbij gaat het om verschillen wat betreft de huidige eigen mogelijkheden, maar ook om bijvoorbeeld verschillen wat betreft de mogelijkheden van samenwerking met andere vmbo- en havo-scholen, mbo-instellingen en bedrijven.

Tot slot gaan wij in op uw verzoek om in ons advies aandacht te besteden aan onderstaande punten.

De visie van leerlingen op de invoering van de praktijkgerichte component

Uit het gesprek met LAKS wordt duidelijk dat zij positief staan tegenover de invoering van een nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component. Het huidige vmbo wordt onoverzichtelijk gevonden en veel leerlingen op het vmbo willen vanuit de praktijk leren. Eerdere bevindingen, opgedaan door bijvoorbeeld het Platform-TL en tijdens het inventariserend onderzoek, wijzen in dezelfde richting daar waar het om de praktijkgerichte component gaat. Tijdens de conferenties is erop aangedrongen om in het vervolgtraject met leerlingen te spreken. Zeker leerlingen die in de eerste fase van hun vervolgopleiding zitten, kunnen waardevolle informatie geven over hun ervaringen op het vmbo. Het verkrijgen van meer inzicht in de visie van de leerlingen op de invoering van een praktijkgerichte component zal dus deel moeten uitmaken van de vervolgstappen van het traject.

De naam van de nieuwe leerweg

Tot nu hanteerden wij de naam Nieuwe Leerweg voor de leerweg die de plaats moet gaan innemen van de gemengde leerweg en de theoretische leerweg. Tijdens de conferenties hebben we namen geïnventariseerd maar daar is geen direct bruikbare naam uitgekomen. Het beeld bestaat dat het in de huidige fase nog te vroeg is om een advies te geven over de naam van de nieuwe leerweg. Wel kunnen wij alvast enkele criteria meegeven die leidend zouden moeten zijn voor de keuze:

- de naam geeft uitdrukking aan de doorlopende leerlijn po-vmbo-mbo/havo-hbo, ook binnen het vmbo;
- de naam bevordert de positieve beeldvorming van het gehele vmbo en werkt versterkend op de positionering van deze onderwijssoort in het onderwijsstelsel.

Vanzelfsprekend blijven wij graag meedenken over een passende en aansprekende naam voor de nieuwe leerweg.

5. Vervolgstappen

De invoering van de nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component vraagt om wetswijziging. Daar is tijd voor nodig. Vooruitlopend daarop willen we scholen de mogelijkheid bieden alvast aan de slag te gaan. Wij hechten aan een voortvarende doorontwikkeling en invoering van de nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component. Stimuleer daarom tl-scholen - die nu al actief zijn met het praktijkgericht maken van hun opleiding - T&T-scholen en gl-scholen hier vooral mee door te gaan en hun bevindingen te delen met andere scholen. Ook scholen die nu aangeven te willen starten met het omvormen van hun onderwijs richting de nieuwe leerweg zouden de mogelijkheid moeten krijgen dat te doen.

Uit bovenstaande is echter ook duidelijk geworden dat er nog wel het nodige ontwikkeld en/of uitgedacht en uitgewerkt moet worden. Scholen geven de voorkeur aan een (ontwikkel-)pilot waaraan verschillende 'schoolsoorten' deelnemen: categorale mavo, mavo verbonden aan havo/vwo en gl-scholen. In een dergelijke pilot moet eerst een aantal inhoudelijke zaken verder worden uitgewerkt en geëxpliciteerd. Te beginnen met het uitwerken van de set van vaardigheden voorzien van voorbeeldmatige uitwerkingen, dit bij voorkeur met betrokkenheid van vmbo-scholen en (leerlingen van) vervolgonderwijs. De resultaten hiervan kunnen dan in een pilotperiode worden getest die vervolgens de basis vormen voor de verdere ontwikkeling. Het is daarbij wel noodzakelijk dat de pilot wordt voorzien van duidelijke kaders. Kaders waaruit blijkt wat van de scholen wordt verwacht en waaruit blijkt waarop de (pilot-)scholen kunnen rekenen. Dit kan gelijk opgaan met verdere informatieronden en voorbereiding van de implementatie voor niet-pilotscholen. Een gefaseerd invoeringstraject zoals eerder ontwikkeld en uitgevoerd bij de ontwikkeling van de beroepsgerichte vakken in het vmbo kan als voorbeeld dienen.

Voor het vervolg stellen we voor een (ontwikkel-)pilot in te richten met aandacht voor de volgende vragen en opdrachten:

- onderzoek wat implementatie van de praktijkgerichte component in de verschillende scholen vraagt (categorale mavo's, tl-scholen van brede scholengemeenschappen e.d.). Werk voorbeelden uit ter inspiratie en breng randvoorwaarden in kaart;
- stel een set van vaardigheden samen die de kern vormt van de praktijkgerichte component inclusief een aantal voorbeeldmatige uitwerkingen. Ga hierbij uit van de kern van de beroepsgerichte programma's en van het examenprogramma T&T;
- ontwikkel specificaties van het T&T-programma voor de sectoren Zorg & Welzijn, Groen en Economie;
- analyseer het totale pakket aan beroepsgerichte profiel- en keuzevakken en bepaal welke van de beroepsgerichte vakken bruikbaar zijn voor de nieuwe leerweg;
- verdiep het inzicht in de visie van (oud-)leerlingen op het vmbo-onderwijs door met hen in gesprek te gaan en gebruik de uitkomsten hiervan in de te ontwikkelen producten en voorbeeldmatige uitwerkingen;
- breng in kaart wat de invoering van de nieuwe leerweg met een praktijkgerichte component betekent voor de systematiek van het toegestane aanbod (licenties);
- organiseer regelmatig informatiebijeenkomsten voor niet-pilotscholen waarbij zij geïnformeerd worden over de voortgang binnen de pilot en waarbij zij kunnen reflecteren op producten die uit de pilot komen. Dit ook als voorbereiding op de uiteindelijke landelijke invoering.

VO-raad, SPV, Platform TL en SLO zijn gezamenlijk bereid om hier een coördinerende rol in te vervullen en gaan hierover graag met u in gesprek.

Samenvattend

Een nieuwe leerweg die de gemengde leerweg en de theoretische leerweg in het vmbo vervangt, kan op breed draagvlak rekenen evenals de invoering van een praktijkgerichte component voor alle leerlingen in de gl/tl ongeacht hun doorstroomwensen. Wij adviseren u daarom deze door alle partijen gewenste programmatische verandering voortvarend op te pakken, zodat zo goed mogelijk kan worden aangesloten bij de huidige ontwikkelingen in vmbo, mbo en havo. Maak een stevig maar realistisch tijdpad en zorg voor voldoende additionele middelen.

De nieuwe leerweg met praktijkgerichte component heeft de volgende kenmerken/kaders:

- de praktijkgerichte component geldt voor alle leerlingen;
- de praktijkgerichte component wordt ingevuld aan de hand van een set van vaardigheden;
- er wordt gewerkt met levensechte en contextrijke opdrachten;
- er wordt samengewerkt met bedrijven en instellingen uit de regio;
- de praktijkgerichte component biedt de mogelijkheid van keuzes en maatwerk voor scholen en leerlingen;
- LOB en de praktijkgerichte component zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden;
- de praktijkgerichte component is als aparte 'onderwijseenheid' herkenbaar aanwezig op het rooster van de leerlingen;
- de praktijkgerichte component wordt afgesloten met een schoolexamen;

- de praktijkgerichte component heeft wat zwaarte betreft een vergelijkbare plaats in de slaag-zak regeling als elk avo-vak;
- de onderwijstijd te besteden aan de praktijkgerichte component bedraagt als richtlijn minimaal een dagdeel per week.

De verdere concretisering en explicitering van de praktijkgerichte component in de nieuwe leerweg zal moeten plaatsvinden in een (ontwikkel-)pilot. Scholen zullen in een zo vroeg mogelijke fase de mogelijkheid moeten krijgen om te experimenteren met de omvorming van hun onderwijs binnen de gestelde kaders.

Het toevoegen van een praktijkgerichte component beschouwen we als een verrijking van het onderwijs en we vinden het van groot belang dat alle leerlingen – ongeacht de school die ze bezoeken – daarvan kunnen profiteren.

Wij zien met belangstelling uw uitnodiging voor verder overleg tegemoet.

Met vriendelijke groet, mede namens SPV, Platform TL en SLO,

Paul Rosenmüller
Voorzitter VO-raad

